

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเนื้อหาหลักธรรมและการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในรณินิตสูตร” นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ เพื่อศึกษาเนื้อหาหลักธรรมในรณินิตสูตร เพื่อศึกษาวิสุทธิ ๗ ในรณินิตสูตร เพื่อศึกษาหลักปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ในรณินิตสูตร ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปผลการวิจัยดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยในเรื่องการศึกษาเนื้อหาหลักธรรมและการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในรณินิตสูตร โดยเน้นศึกษาหลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในการเจริญวิปัสสนาภาวนาที่ปรากฏในหลักรณินิตสูตร เป็นวิธีปฏิบัติหรืออุบายที่จะให้เกิดสมาธิ จะต้องอาศัยหลักการ และวิธีการที่เหมาะสมอย่างใด อย่างหนึ่ง หลักการ และ วิธีการที่ว่านี้เรียกว่า “กรรมฐาน” ซึ่งแปลว่าที่ตั้งแห่งการงาน ในที่นี้หมายถึงการงานทางใจ แบ่งออกเป็น ๒ ประการ คือ สมถกรรมฐาน และ วิปัสสนากรรมฐาน

สมถกรรมฐาน หมายถึง การปฏิบัติเพื่อทำใจสงบจนตั้งมั่นเป็นสมาธิถึงขั้นได้ฌานในระดับต่างๆ การบำเพ็ญกรรมฐานข้อนี้ผู้ปฏิบัติจะต้องบังคับใจให้อยู่กับสิ่งที่กำหนดให้ได้ โดยอาศัยหลักกรรมฐาน และ เมื่อผู้ปฏิบัติกรรมฐานไปเรื่อยๆ จิตก็จะติดอยู่กับนิมิตนั้น ไม่คิดเรื่องอื่น มีความตั้งมั่นเป็นสมาธิ สามารถกำจัดนิวรณ์ให้หมดไปได้ในที่สุด

วิปัสสนากรรมฐาน หมายถึง การปฏิบัติบำเพ็ญเพียร เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้งทุกสิ่งทุกอย่างตามความเป็นจริง โดยอาศัยหลักไตรลักษณ์ คือ ให้เห็นว่าสภาวะธรรมทุกอย่างเกิดขึ้น ดำรงอยู่ชั่วระยะหนึ่งแล้วก็ดับไปไม่มีอะไรจริงยั่งยืน(อนิจจัง) ไม่คงทนอยู่ในสภาพนั้นตลอดไป (ทุกขัง) และไม่มีผู้ใดหยุดยั้งความเปลี่ยนแปลงของสิ่งเหล่านั้นได้(อนัตตา) การพิจารณาอย่างนี้จะทำให้เกิดญาณ คือ ความรู้พิเศษในระดับต่างๆ ตั้งแต่นามรูปปริเฉทญาณ คือความรู้ที่แยกภูพนามออกจากกัน จนถึง ญาณคือ ความรู้ที่ทำให้สิ้นกิเลสอาสวะได้ เป็นพระอริยะบุคคลขั้นสูงสุด คือ พระอรหันต์

หลักการปฏิบัติทั้ง ๒ ประการนี้ แม้จะมีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ทั้ง ๒ ก็เป็นปัจจัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน กล่าวคือสมถะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดวิปัสสนา และวิปัสสนาก็เป็นปัจจัยเกื้อกูลสนับสนุนให้เกิดสมถะแล้วแต่ว่าจะเริ่มต้นปฏิบัติด้วยวิธีไหนก่อนก็ตาม หรือจะปฏิบัติควบคู่กันไปก็ได้ วิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่สามารถเข้าถึงสภาวะญาณ และสามารถบรรลุมรรคญาณ ผลญาณ และนิพพานได้ ในที่สุดนั้น มีหลักปฏิบัติใหญ่ๆ ๒ ประการตามที่กล่าวมาแล้ว การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความบริบูรณ์ปราศจากกิเลสมีความบริสุทธิ์ คือ ศีลวิสุทธิ จิตตวิสุทธิ ทิฐิวินิวิสุทธิ กังขาวิตรณวิสุทธิ มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ ญาณทัสสนวิสุทธิ ต้องเจริญอย่างต่อเนื่องกัน และไม่อาจเกิดขึ้นเองโดยลำพังกล่าวคือ ศีลวิสุทธิ ต้องเป็นปัจจัยแก่ จิตตวิสุทธิ และจิตตวิสุทธิก็เป็นปัจจัยแก่ปัญญาวินิวิสุทธิ ขึ้นอยู่กับการโยนิโสมนสิการ ทำให้เป็นแนวทางปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา และ สามารถบรรลุมรรคญาณ ผลญาณ และนิพพานได้ ในที่สุด วิสุทธิ ๗ ประการนี้ เป็น ปัจจัยส่งต่อกันขึ้นไป เพื่อบรรลุนิพพาน อุปมาดุจรถ ๗ ผลัด ส่งต่อกันให้บุคคลถึงที่หมาย ผลจากการศึกษาพอจะสรุปได้ดังนี้

จากการศึกษาเนื้อหาหลักธรรมในธรรโมวาทสูตร พบว่าธรรโมวาทสูตร เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยราชรถ ๗ ผลัด ขึ้นนี้ตั้งตามข้ออุปมาในเนื้อหาของพระสูตร พระสูตรนี้ ท่านพระปุลณมณโฑนินบุตร แสดงแก่ท่านพระสารีบุตร ณ ป่าอันธวัน เขตกรุงสาวัตถี เพื่อตอบคำถามเรื่องจุดหมายของการประพาสพุทธมหารัชมัย เหตุเกิดพระสูตรนี้ จัดอยู่ในประเภท ปุจฉาวิสัทธิช รูปแบบของธรรโมวาทสูตร เป็นการสนทนาธรรมแบบ ถาม – ตอบ และมีอุปมา เนื้อหาสาระของพระสูตรนี้เกี่ยวกับวิสุทธิคือ ความบริสุทธิ์ , ความหมดจด , การชำระสัตว์ให้บริสุทธิ์ด้วยการบำเพ็ญไตรสิกขาให้บริบูรณ์เป็นขั้นๆ ไปโดยลำดับจนบรรลุจุดหมาย คือ พระนิพพาน มี ๗ ขั้น ดังนี้

๑) ศีลวิสุทธิ	ความหมดจดแห่งศีล
๒) จิตตวิสุทธิ	ความหมดจดแห่งจิต
๓) ทิฐิวินิวิสุทธิ	ความหมดจดแห่งทิฐิ
๔) กังขาวิตรณวิสุทธิ	ความหมดจดแห่งญาณ เป็นเครื่องข้ามพ้นความสงสัย
๕) มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ	ความหมดจดแห่งญาณ เป็นเครื่องเห็นทางหรือมิใช่ทาง
๖) ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ	ความหมดจดแห่งญาณ เป็นเครื่องเห็นทางปฏิบัติ
๗) ญาณทัสสนวิสุทธิ	ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ

นี่คือ วิสุทธิ ๗ ประการที่กล่าวไว้ในรณินิตสูตร คือ พระสูตรที่ว่าด้วยราชาธ ๗ ผลัดส่งต่อกันให้บุคคล ถึงที่หมาย อันเป็นจุดหมายอันสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือพระนิพพาน

จากการศึกษาวิสุทธิ ๗ ในรณินิตสูตร พบว่าการเจริญวิปัสสนาภาวนาลำดับแห่งวิสุทธิ ๗ นั้น มีศีลเป็นเบื้องต้น มีสมาธิเป็นท่ามกลาง มีปัญญาเป็นที่สุดมีธรรม คือ ชันธ ๕ เป็นต้น เป็นภูมิคือเป็นที่เกิดวิปัสสนาญาณ โดยมีวิสุทธิ ๒ คือ ศีลวิสุทธิ จิตตวิสุทธิ เป็นมูลคือเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา มีวิสุทธิ ๕ นี้ คือ ทิฏฐิวิสุทธิ เป็นต้น เป็นสรีระคือ เป็นตัวปัญญา วิสุทธิทั้ง ๗ นี้ก็คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล วิสุทธิ จัดเป็นศีลสิกขา จิตตวิสุทธิ จัดเป็นจิตตสิกขา ทิฏฐิวิสุทธิ เป็นต้นจัดเป็นปัญญาสิกขา ซึ่งก็คือหลักการเจริญศีล สมาธิ ปัญญา เป็นทั้งสมณะ และวิปัสสนา วิสุทธิทั้ง ๗ ประการนี้ยังเป็นปัจจัยหนุนเนื่องให้เกิดปัญญา เพื่อความเกิดขึ้นแห่งวิปัสสนาญาณมี มรรคญาณ ผลญาณ ทำให้แจ้งพระนิพพาน

จากการศึกษาหลักปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในรณินิตสูตร พบว่าวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์อรรถกถาหมายถึง ปัญญาอันเห็นแจ้งเกิดจาก การกำหนดรู้ ใคร่ครวญพิจารณาสังขารธรรมโดยความเป็นสภาวะไม่เที่ยงมีอนิจจลักษณะ เป็นตัวบ่งบอกว่าเป็นทุกข์ และ ในคัมภีร์ฎีกา คำว่า วิปัสสนา หมายถึง ปัญญาที่เห็นสังขารธรรม โดยอาการต่างๆ มีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ส่วนมากจะกล่าวเคียงคู่กับคำว่าสมณะ หมายถึง ธรรมเจริญด้วยปัญญายัง ส่วนคัมภีร์อรรถกถาในชั้นหลังให้ความหมายว่า วิปัสสนา หมายถึง ปัญญาที่พิจารณาสังขารในอาการที่ไม่เที่ยงเป็นหน้าที่ของปัญญินทรีย์เจตสิก ดังนั้นการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในรณินิตสูตร เป็นการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยการพิจารณากำหนดรู้ สภาวธรรมทางกาย เวทนา จิต และธรรม ตามความเป็นจริงสามารถหยั่งรู้ถึงความเปลี่ยนแปลง แปรปรวนไปของสภาวธรรมทั้งหลายว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์เป็นอนัตตา จนเกิดปัญญาญาณสามารถถ่ายถอนออกเสียซึ่งอภิชฌา และ โทมนัส ตัณหาอุปาทาน อันทำให้เกิดในภพใหม่ เป็นผู้ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไรๆ ด้วยปฏิบัติ คือ อริยมรรค อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา นี่คือนวาทปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม

ผู้ที่มุ่งหวังจะสำเร็จเป็นพระอริยะแล้วเข้าสู่พระนิพพานนั้นจะต้องปฏิบัติตามลำดับแห่งวิสุทธิทั้ง ๗ ว่าเบื้องต้นแห่งการปฏิบัติจะต้องมีวิสุทธิต้องมี ศีลวิสุทธิและจิตตวิสุทธิ ทั้ง ๒ นี้ เป็นรากฐานแห่งการปฏิบัติเสียก่อน ทิฏฐิวิสุทธิเป็นต้นจนถึงปฏิบัติญาณทัสสนวิสุทธิ จึงจะสำเร็จลงได้ตามลำดับ ตั้งแต่นั้น ญาณทัสสนวิสุทธิ อันเป็นวิสุทธิที่สำคัญยิ่งก็จะสำเร็จต่อไป ถ้าการปฏิบัติของตนขาดศีลวิสุทธิ และจิตตวิสุทธิ ทั้งสองนี้เสียแล้ว ทิฏฐิวิสุทธิเป็นต้นจนถึงปฏิบัติญาณทัสสนวิสุทธิ ก็เกิดขึ้นไม่ได้ เมื่อวิสุทธิทั้ง ๔ นี้เกิดขึ้นไม่ได้ ญาณทัสสนวิสุทธิ อันเป็นวิสุทธิสุดท้ายก็เกิดขึ้นไม่ได้

เช่นเดียวกัน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาวรรณกรรมและคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา คัมภีร์ต่างๆ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา สรุปความได้ว่า วิปัสสนา คือการปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญารู้แจ้งรูปรูปนามโดยความเป็นจริงคืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งปรากฏในรูปของอริยสัจ ๔ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตรว่า เป็นทางเดียวที่จะถึงความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะปริเทวะ และเพื่อดับทุกข์ โทมนัสสามารถทำให้แจ้งนิพพาน ทางนี้คือ สติปัฏฐาน ๔ และ วิปัสสนาภาวนาจะต้องดำเนินไปตามหลักแห่งสติปัฏฐาน ๔ เท่านั้น

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาหลักธรรม และการปฏิบัติ วิปัสสนาภาวนาในรตวินิตสูตร ที่ปรากฏใน คัมภีร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทนี้ ได้ศึกษาวิธีการปฏิบัติแบบสมณะและวิปัสสนากรรมฐานตามคัมภีร์เถรวาท ดังนั้น ผู้ที่สนใจต้องการจะศึกษาให้โดยละเอียด และต้องการนำข้อมูลไปใช้เพื่อการศึกษา หรือใช้ในวัตถุประสงค์อย่างอื่น และหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ไม่มากนักน้อย สำหรับสถาบันต่างๆ ที่จะนำข้อมูลไปใช้และพัฒนาเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ตั้งประเด็นข้อเสนอแนะไว้ ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย หรือเพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาเสนอไว้ เพื่อเป็นแนวทางกรณีศึกษาไว้ดังนี้

๑. ควรศึกษาวิเคราะห์ค้นหาหลักธรรมในการปฏิบัติวิปัสสนาในหลักธรรมในรตวินิตสูตร ในพระไตรปิฎกที่ได้จากแหล่งต่างๆ เพื่อว่าข้อมูลตรงกัน หรือแตกต่างกันในด้านใดเพื่อจะได้รับความแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญชำนาญในด้านพระไตรปิฎก เป็นผู้สำรวจตรวจสอบและแก้ไข และเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าต่อไป ที่ทางสถาบันศาสนาควรตระหนัก และนำไปประยุกต์ใช้

๒. ควรศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักธรรมในรตวินิตสูตร และเปรียบเทียบกับพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ซึ่งอยู่ในหมวดอื่นที่ผู้ศึกษาไม่ได้นำมาวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะสงฆ์ควรศึกษา และทำเป็นหลักสูตรสอนพระนวกะในระยะสั้น เพื่อสะดวกแก่การศึกษาของพระนวกะต่อความบริสุทธิ์ อันจะเกิดขึ้นแก่การประพฤติพรหมจรรย์ สำหรับการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

๓. ควรศึกษา และปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เพื่อความบริสุทธิ์ในรณินิสุตตร ให้เกิดความลึกซึ้ง และเข้าใจแจ่มแจ้งแทงตลอดตามหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกให้ดีขึ้นไป เป็นการสนับสนุนการเรียนการสอนพระไตรปิฎกด้วย ทั้งนี้ สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาวิจัยในเรื่องเดียวกันนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยจึงตั้งประเด็นการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะการทำวิทยานิพนธ์ครั้งต่อไป

จากการศึกษาหลักธรรม และการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในรณินิสุตตรนี้ ด้วยผู้วิจัยยังขาดประสบการณ์ และเวลาที่น้อยนิดจึงอาจทำให้ส่วนใดส่วนหนึ่งบกพร่องไปบ้าง จึงใคร่ขอความเมตตาต่อผู้รู้ทุกท่านได้เมตตา ทั้งนี้ ยอมรับว่างานวิจัยนี้อาจยังไม่ครอบคลุมถึงสาระสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของประเด็นเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในรณินิสุตตรนี้ เป็นสูตรที่น่าสนใจต่อนักปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ในภายภาคหน้าต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะเชิงวิจัยเพื่อผู้สนใจต้องการนำไปต่อยอดสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๑. เปรียบเทียบวิปัสสนาภาวนาในรณินิสุตตร กับสูตรอื่นในพุทธศาสนา
๒. ศึกษาเปรียบเทียบวิปัสสนาภาวนา กับสมณะภาวนาในรณินิสุตตร